

A NYÍLT HOZZÁFÉRÉSTŐL A NYÍLT TUDOMÁNY FELÉ OPENAIRE-ADVANCE (2018–2021)

Fazekas-Paragh Judit

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár

jparagh@lib.unideb.hu

ORCID: 0000-0003-0364-2423

Karácsony Gyöngyi

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár

gyk@lib.unideb.hu

DOI: 10.31915/NWS.2018.5

From Open Access to Open Science: the OpenAIRE-Advance project (2018–2021)

An exciting new chapter of the OpenAIRE project-series was launched on January 1, 2018.

The mission of OpenAIRE-Advance is to support Open Access and Open Data mandates in Europe and worldwide. The project plays a strong role in strengthening and optimizing services with an end-user (everyone who's been involved in the research lifecycle) optimized Dashboard system. One of its main goals is to make the Pan-European helpdesks more powerful through the NOAD (National Open Access Desk) system so that the NOADs will become key actors in consolidating the national Open Science movement. It commits the research society to Open Science in such a way as to channel Open Science as a service into the research lifecycle. Its primary task is to promote changes in scientific communication, so OpenAIRE will support the development of new generation repositories with new functionalities and new technologies.

Hungary is represented in the project by the University of Debrecen University and National Library. We take part in the three workpackages concentrating on

- the construction of dissemination and communication channels between stakeholders,
- strengthening and operating the NOAD network, thus providing stakeholders with assistance and training opportunities, and
- the development of information and training materials and providing trainings on Open Science.

Keywords: scientific communication, open science, open access, OpenAIRE

Bevezetés

Az open access¹ az elmúlt évtizedben a tudományos kommunikáció szerves részévé vált. A kiadók megtalálták benne a profitképes lehetőségeket, így az egész kiadói piac átalakulóban van. De nemcsak a kiadói piac átalakulása zajlik, hanem a kutatási folyamatok, szokások is megváltoztak. Ennek oka elsősorban a pályázati előírások megváltozása, melyek egyre nagyobb hangsúlyt fektetnek a nyílt elérésre, továbbá az információs forradalom, melynek eredményeként mára az internet megváltoztatta az emberek hozzáállását a tudományos publikációkhoz. A társadalmi elvárásoknak megfelelően a kommunikációs és információs technológiák szerepe meghatározóvá vált a közösségi párbeszédben.

¹ Open Access, hozzáférés: 2018.06.24, <http://www.open-access.hu/>

A tudományos kommunikáció két alappillére a kutatási adatok és a hozzájuk kapcsolódó publikációk alkotják, részben ezek összekapcsolásához nyújt infrastrukturális támogatást az OpenAIRE² (Open Access Infrastructure Research in Europe) projekt.

Az OpenAIRE projekt története

2002-ben több különböző tudományterület 16 képviselője aláírta a BOAI-t (Budapest Open Access Initiative), ami egy világszintű mozgalommá nőtte ki magát. Ők a pre-print szervereken való open access archiválást irányozták elő, amit zöld open access-nek hívunk. 2007-ben az Unió által megfogalmazott open access irányelvek is a szerzői archiválást támogatták. A DRIVER projekt volt hivatott segíteni az intézményi repozitóriumok kialakítását Európa-szerte, tették ezt irányelvek megfogalmazásával és technikai segítségnyújtással. Arra törekedtek, hogy a metaadat struktúrák szabványosak legyenek, így az adatok átjárhatósága, menthetősége, arathatósága, más rendszerbe való átvitele bárhol, bármikor megvalósulhasson.

Az OpenAIRE projekt a DRIVER folytatásaként jött létre az Unió finanszírozásában³, hogy infrastrukturális hátteret biztosítson az FP7-es pilot projekt⁴ archiválási politikájában és monitorozásában. A pályázatban részt vevő kutatók a következő kutatási témákban vállalták, hogy publikációikat intézményi repozitóriumokon keresztül nyíltan elérhetővé teszik: egészségügy, energia, információs és kommunikációs technológiák, környezetvédelem, társadalomgazdaságtan, humán tudományok, kutatási infrastruktúrák és tudomány a társadalomban. Ehhez az OpenAIRE projekt biztosítja az infrastrukturális feltételeket.

2011-re a projekt újabb szakaszba ért, amelyet OpenAIREplus-nak neveztek el. A projekt fő célkitűzése az volt, hogy kialakítsák az európai open access publikációk infrastruktúráját és a hozzájuk tartozó adatok összekapcsolását, képzéseket szervezzenek és helpdesk szolgáltatásokat alakítsanak ki.

2015-ben kezdődött egy újabb felvonás a projekt életében OpenAIRE2020 néven, melynek legfontosabb céljai az interoperabilitás növelése a kutatási források között, a H2020 open access rendelkezések támogatása és száz százalékos open access a tudományos publikációk körében. Ebben a szakaszban indította el az Európai Unió a kutatási adatokra vonatkozó kísérleti programját (Research Data Pilot), amely a kutatási adatok elhelyezésére és nyíltan elérhetővé tételére irányul. A program segíti a közlési díj alapú folyóiratcikkek támogatását az FP7-es projektek kapcsán, a nyílt lektorálást és a tudományos kommunikáció új formáinak tesztelését, hogy a tudományos társadalom megismerje és használja az alternatív metriákat⁵.

2 OpenAIRE, hozzáférés: 2018.06.24, <https://www.openaire.eu/>

3 Karácsony Gyöngyi, „OpenAIRE: Az európai tudományos kutatás digitális névjegye,” *Tudományos és Műszaki Tájékoztatás* 59, 1. sz. (2012), 3-12, hozzáférés 2018.06.24, <http://tmt.omikk.bme.hu/tmt/article/view/647/649>

4 European Commission, Open Access Pilot in FP7., hozzáférés 2018.06.24, https://ec.europa.eu/research/science-society/document_library/pdf_06/open-access-pilot_en.pdf

5 Görögh Edit, „Az OpenAIRE 2020 projekt ismertetése,” *Tudományos és Műszaki Tájékoztatás* 63, 3. sz. (2016), 114-116, hozzáférés: 2018.06.09, <https://tmt.omikk.bme.hu/tmt/article/view/35/36>

Az OpenAIRE projekt az uniós rendelkezéseket azzal támogatja, hogy sokrétű hálózatot épít, fejleszt és tart fenn a nyílt hozzáférésű tudomány köré. Ezzel tudja segíteni a hálózat résztvevőit⁶ (kutatók, törvényhozók, oktatók, stb.).

Az open science túlmutat a publikációk nyílt elérhetőségén. Azon kutatóknak, akik uniós forrásból valósítják meg ötleteiket, a projektek tervezésétől a befejezéséig mindent, amit csak lehet, nyíltan elérhetővé kell majd tenni 2023-tól. Az OpenAIRE-Advance ehhez ad megfelelő szaktudást, infrastruktúrát és törvényi környezetet.

NOAD hálózat

Az OpenAIRE-Advance egyik alappillére a NOAD (National Open Access Desk) hálózat, mely az európai intézményeket kapcsolja össze a nyílt hozzáférésű tudomány különböző elemeiben. Magyarországon a Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár tölti be ezt a funkciót, így meghatározó szerepet játszik az intézményi és nemzeti nyílt hozzáférésű tudomány megerősítésére való törekvésekben. Teszi ezt egyfelől a HUNOR (HUNGarian Open Repositories) konzorcium koordinálásával⁷, másfelől a helpdesk feladatait látja el, így a kutatókat megfelelően tudja tájékoztatni a hazai és nemzetközi open access és open data mandátumokról. Ezáltal fel tudjuk tenni Magyarországot a nemzetközi open science térképre. A NOAD-ok feladata nemzeti workshopok, tréningek, képzések, webináriumok szervezése, amivel nagyobb nyilvánosságot kapnak az Európai Bizottság által megfogalmazott irányelvek, szabályozások⁸. Fontos, hogy a tudóstársadalom megismerje és elfogadja a tudományos kommunikációban végbemenő változásokat. A workshopok keretein belül rávilágíthatunk a külföldi jó gyakorlatokra, így a nyílt hozzáférésű tudomány érintettjeit aktívan be lehet vonni a tudományos kommunikációba, hogy minél több visszajelzést kapjunk tájékozottságukról egy adott témában. Nemzeti szinten térképezzük fel, hogy milyen kommunikációs csatornákon keresztül tudjuk a legszélesebb felhasználói kört elérni. Részt veszünk a kutatási adatkezelés munkacsoportban, ahol az adatkezelési ismeretek elmélyítése, a kutatási adatkezelési aktivitások és igények felmérése a fő feladat. A csoportok a digitális életciklus különböző elemeit vizsgálják különböző aspektusokból.

Az OpenAIRE-Advance projektben részt vevő 47 partner 60 workshop, 50 webinárium és 20 oktatói tréning szervezését vállalta el a projekt három éves terminusára. A céljuk az, hogy elősegítsék a kulturális paradigmaváltást az akadémiai közösség gondolkodásában.

6 B. Schmidt, I. Kuchma, „Implementing open access mandates in Europe: OpenAIRE study on the development of open access repository communities in Europe”, Göttingen: Universitätsverlag, (2012), 13-14. hozzáférés: 2018.06.09, <https://doi.org/10.17875/gup2012-442>

7 Magyar felsőoktatási intézmények és az MTA Könyvtára által létrehozott szövetség, amely a nyílt hozzáférés gyakorlatának kialakítására jött létre, jelenleg a nyílt hozzáférésű tudomány nemzeti gyakorlatának kidolgozása zajlik.

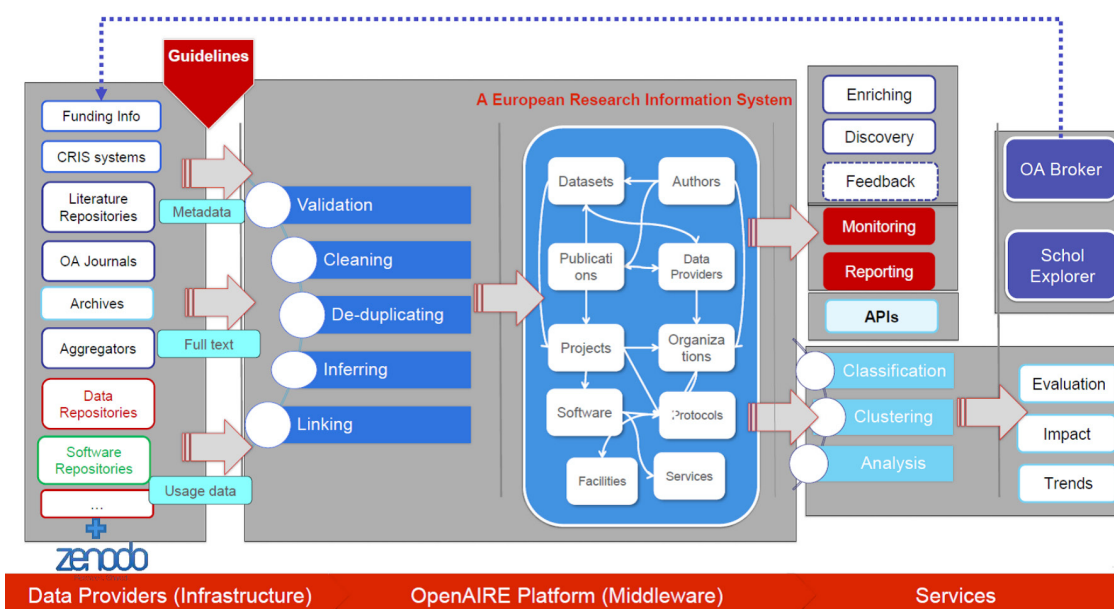
8 European Commission, Open Innovation - Open Science - Open to the World (2016), hozzáférés 2018.06.24, <http://www.openaccess.gr/sites/openaccess.gr/files/Openinnovation.pdf>

1. ábra Az OpenAIRE-Advance európai résztvevői és koordináló szervezetei

Az OpenAIRE e-infrastruktúrája

Az OpenAIRE e-infrastruktúrája egy integrált tudományos információs rendszerre épül, amely jelenleg 24.102.803 publikációt tartalmaz 11.872 adatszolgáltatótól, ebből 23.664.381 publikáció nyíltan elérhető és abból 837.778 projekthez kapcsolódik. A rendszer 1153 adatszolgáltató 501.444 adathalmazát foglalja magában. Alkalmas arra, hogy megannyi szolgáltatást nyújtson a kutatási életciklus különböző szereplőinek. Interoperabilis felhasználóra optimalizált alkalmazásszintű szolgáltatások kialakítása a cél. Az adatok, adathalmazok és publikációk összekapcsolásával és ezek megfelelő metaadatokkal való ellátásával tudja biztosítani a különböző felhasználói csoportokra fejlesztett Dashboard rendszerek optimális működését. A Dashboard rendszerekből tudunk majd igényre szabott jelentéseket, kimutatásokat lekérdezni. Alkalmas arra, hogy más projektekkel együttműködve új infrastruktúrákat hozzanak létre. Ilyen például az Európai Kutatási Felhő (EOSC – European Open Science Cloud).

2. ábra Az OpenAIRE technikai infrastruktúrája

Összegzés

Az OpenAIRE-Advance elsődleges küldetése, hogy támogassa az open access és open data rendelkezéseket Európában és világszerte. A projektben kiemelt szerepet kap a szolgáltatások megerősítése és optimalizálása, ezt a végfelhasználókra (a kutatási életciklus résztvevőire) optimalizált monitoringrendszerrel érik el. Célja a páneurópai helpdeskek erősebbé tétele a NOAD (National Open Access Desk) rendszeren keresztül úgy, hogy a NOAD-ok kulcsfigurái legyenek a nemzeti open science mozgalom megszilárdulásának. Fontos hivatásának tekinti a kutatótársadalom open science iránti elköteleződését olyan módon, hogy a nyílt hozzáférésű tudományt szolgáltatásként csatornázza be a kutatási életciklusba. Kiemelt feladata, hogy előmozdítsa a tudományos kommunikációban fellépő változásokat, így az OpenAIRE támogatni fogja az új funkcionalitásokkal és új technológiákkal rendelkező új generációs repozitóriumokat.

„Az OpenAIRE előmozdítja a szociális és technikai kapcsolatokat. Tudományos kommunikációval pedig megkönnyíti, hogy a tudomány nyíltan hozzáférhető és reprodukálható legyen. A tudomány felszabadít.”⁹

Bibliográfia

European Commission, „Open Innovation-Open Science-Open to the World. B-1049 Brussels” (2016), hozzáférés: 2018.06.09, <http://www.openaccess.gr/sites/openaccess.gr/files/Openinnovation.pdf>

European Commission, „Open Access Pilot in FP7”, hozzáférés: 2018.06.09
https://ec.europa.eu/research/science-society/document_library/pdf_06/open-access-pilot_en.pdf

Görögh, Edit, „Az OpenAIRE 2020 projekt ismertetése,” *Tudományos és Műszaki Tájékoztatás* 63, 3. sz. (2016), 114-116, hozzáférés: 2018.06.09, <https://tmt.omikk.bme.hu/tmt/article/view/35/36>

Karácsony, Gyöngyi, „OpenAIRE: Az európai tudományos kutatás digitális névjegye,” *Tudományos és Műszaki Tájékoztatás* 59, 1. sz. (2012), 3-12, hozzáférés 2018.06.24, <http://tmt.omikk.bme.hu/tmt/article/view/647/649>

Kuchma, Iryna, „OpenAIRE: Science. Set free” (2014), hozzáférés: 2018.06.24,
http://www.eifl.net/system/files/resources/201408/openaire_opening_science.pdf

Schmidt, Birgit, Kuchma, Iryna, „Implementing open access mandates in Europe : OpenAIRE study on the development of open access repository communities in Europe,” Göttingen: Universitätsverlag, (2012), 13-14, hozzáférés: 2018.06.09, <https://doi.org/10.17875/gup2012-442>

9 I. Kuchma, „OpenAIRE: Science. Set free” (2014), hozzáférés: 2018.06.24,
http://www.eifl.net/system/files/resources/201408/openaire_opening_science.pdf